

Problematika in konkretni primeri odpravljanja posledic naravnih ujm velikega obsega v slovenskih gozdovih

Franc Pogačnik¹, Jože Primožič², Zvonko Šolar³

Podnebne spremembe z večjo intenziteto pojavov se v zadnjih desetletjih odražajo tudi v obliki ujm predvsem v močnejše spremenjenih gozdovih.

Ujmam se nismo izognili tudi v Sloveniji, kjer so zadnje desetletje nekajkrat največjo škodo povzročali vetrolomi na Jelovici (2006), na Črnicu (2008), v Trnovskem gozdu (2008), snegolomi na širšem blejskem GGO (2007-2009), na Pokljuki in Mežakli (2009) ter napadi podlubnikov (OE Kranj, kočevsko, osrednja Slovenija, Jelovica, Pokljuka...).

Tudi blejsko GGO je prizadela večina naštetih ujm, ki so pustošile po Sloveniji. Izkušnje in konkretne primere njihovega reševanja obravnavamo v nadaljevanju.

Ujme so v Evropi v zadnjih letih poškodovale milijone kubičnih metrov lesa in povzročeno škodo lahko štejejo v milijonih evrov. Podatkov o obsegu poškodovanih gozdov ne moremo direktno primerjati z našimi, kjer količine poškodovanega lesa v posameznem primeru niso presegale 150.000 m³. Primerjati je potrebno količine poškodovane lesne mase v primerjavi s celotno lesno zalogo slovenskih gozdov. Upoštevati je potrebno še ponder razvojne faze poškodovanosti, kajti poškodbe zrelih sestojev niso primerljive s poškodbami polno priraščajočih sestojev; izruvanje celih dreves ni primerljivo s prelomi ali odlomi.

Velike ujme (nad 1 mio m³) se takoj odrazijo na trgu in sicer v obliki zmanjšanja odkupne cene okroglega lesa. V najslabšem primeru je tako lastnik oškodovan vsaj trikratno: zaradi izrednega dogodka v obliki nezmožnosti optimalnega in konstantnega planiranja dela, dohodkov in odhodkov; zaradi nižje cene lesa; zaradi povečanih stroškov proizvodnje pri sanaciji; zaradi poškodovanega gozda.

Ujme in prizadete količine, pri katerih je Gozdno gospodarstvo Bled sodelovalo kot izvajalsko podjetje v zadnjih petih letih:

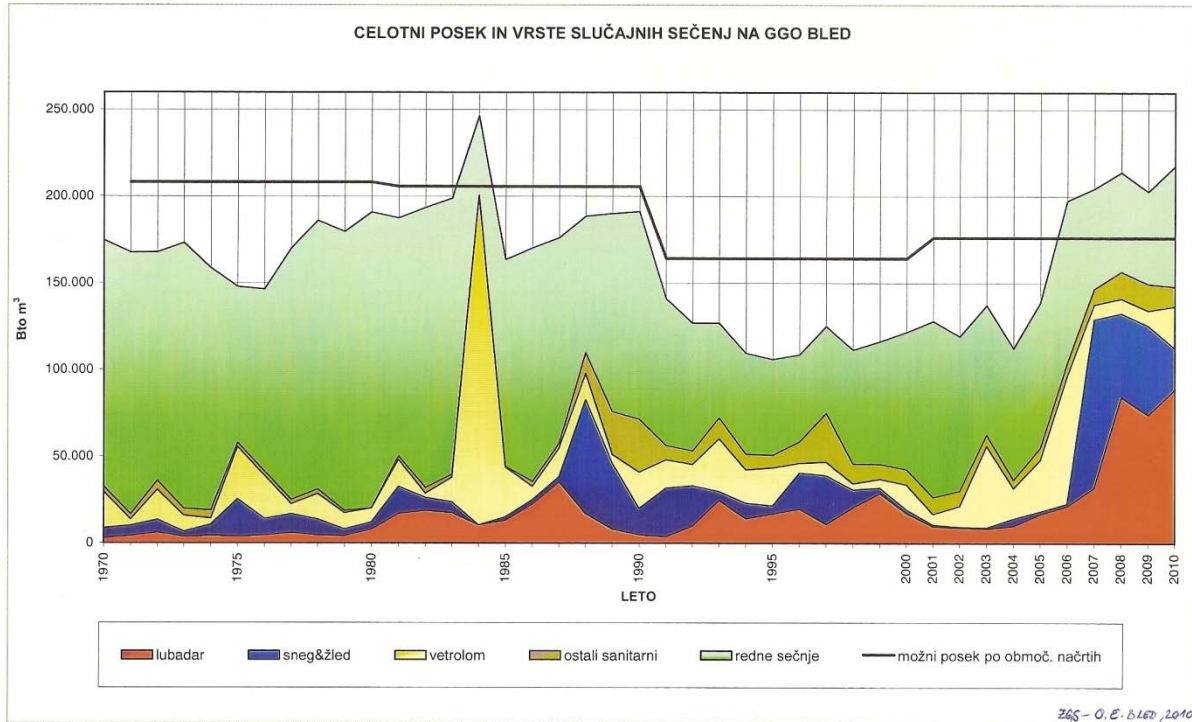
- vetrolom, junij 2006- Jelovica: 72.800 bruto m³ DG in NŠG;
- snegolom, januar 2007- GGO Bled: 60.200 bruto m³ DG in NŠG;
- vetrolom, pomlad 2007- Avstrija (orkan Kiryl): 18.000 bruto m³ zasebni gozdovi;
- vetrolom, julij 2008- Črnic: 32.700 bruto m³ NŠG in zasebni gozdovi;
- vetrolom, pomlad 2008-Avstrija (orkan Paula): 20.000 bruto m³ zasebni gozdovi;
- snegolom, december 2008- januar 2009 - Pokljuka, Mežakla, Belca: 77.350 bruto m³ DG in NŠG;
- vetrolom, oktober 2009- Pokljuka, Mežakla: 26.550 bruto m³ DG in NŠG;

¹Franc Pogačnik, univ. dipl. inž. gozd., Gozdno gospodarstvo Bled d.o.o., Ljubljanska cesta 19, 4260 Bled, franc.pogacnik@ggbled.si

²Jože Primožič, dipl. inž. gozd., Gozdno gospodarstvo Bled d.o.o., Ljubljanska cesta 19, 4260 Bled, joze.primozic@ggbled.si

³Zvonko Šolar, univ. dipl. inž. gozd., Gozdno gospodarstvo Bled d.o.o., Ljubljanska cesta 19, 4260 Bled, zvone.solar@ggbled.si

Vsaki ujmi je sledilo močno povečanje deleža lubadark, kar kaže tudi spodnja slika (ZGS, 2010). Tudi napade podlubnikov v obsegu, kot smo jim na Gorenjskem priča v zadnjih letih, lahko štejemo za neko vrsto ujmo. Sanacija žarišč podlubnikov je zelo zahtevna tako na področju odkrivanja žarišč kot tudi pri zagotavljanja pravočasnega poseka s podlubniki napadenega drevja.

Slika 1: Celotni posek in vrste slučajnih sečenj na GGO Bled

NAŠE IZKUŠNJE OB SANACIJAH UJM:

Sanacija v ujmah poškodovanih gozdov zahteva pospravilo velike količine lesa v kratkem času. Izkušnje ob sanacijah v zadnjih letih so pokazale, da so **sodobne tehnologije**, ki so se v Sloveniji začele uveljavljati po letu 2003, v takih primerih nepogrešljive. Tu gre za strojno sečnjo s harvesterji in izvoz lesa s forwarderji ter za žičnice s procesorsko glavo na dvigalu. Zanesljivo lahko trdimo, da brez sodobnih tehnologij posledic ujma zagotovo ne bi mogli pravočasno sanirati. Še posebej se je sodobna tehnologija pokazala nepogrešljiva pri sanaciji posledic snegolomov, ki prizadenejo sestoje v mlajših razvojnih fazah (letvenjake in drogovnjake). Tam je prihranek časa sanacije v primerjavi s klasičnim posekom in spravilom največja.

Za sanacijo ujma je potrebno **hitro in organizirano ukrepanje**. Nujno in čim prej je od pristojnih potrebno pridobiti podatke o količinah poškodovanega drevja, vključno s površino sanacije. Na podlagi teh količin in podatkov o deležu iglavcev, povprečnem drevesu, stopnji prizadetosti (prizadeti le vrhovi, izravana drevesa s koreninami, odlomljena drevesa...) ob upoštevanju letnega časa ujme, se naredi tehnični plan. Tu se nato določi število klasičnih in strojnih ekip, potrebnih za izvedbo sanacije.

Prvo opravilo ob pričetku del je zagotovitev prevoznosti cest (javnih in gozdnih), saj je to predpogoj za organiziran in nemoten pričetek del.

Vsaka vrsta ujme zahteva svoj pristop. Vetrolomi običajno prizadenejo starejše sestoje, prizadete so večje površine, kjer je običajno porušeno, polomljeno ali odlomljeno vse drevje. Snegolomi so bolj pogosti in nevarni v mlajših razvojnih fazah, prizadeto drevje pa je lahko posamič ali v šopih raztrešeno po večji površini, kar je za sanacijo najbolj zahtevno in zamudno. Tehnično je najbolj enostavna sanacija napada podlubnikov, kjer so prizadete večje ali manjše površine v odvisnosti od intenzitete napada podlubnikov, vendar smo tam časovno najbolj omejeni.

V primeru ujme v visokokvalitetnih gozdovih pri zrelem lesu in sredi letne sezone, je zahteva za 24 urni delovnik nujna. Hitra sanacija omogoča, da iz gozda dobimo bistveno boljšo kvaliteto lesa. V tako izjemnih primerih omejitve delovnika zaradi živalskega sveta iz gozdnogospodarskih načrtih ne bi smele veljati.

V primeru, ko ob ujmah padejo cela drevesa, s prostornino nad $0,75 \text{ m}^3$, je proizvodnjo potrebno organizirati tako, da ob harvestru zaposlimo še odrezovalce z motorno žago. Harvester (HRW) v takih primerih, razen izjem, namreč ne vidi, kje zagrabit drevo in kje ga odrezat, ker mu vidno polje zapirajo prevrnjeni panji, lesna masa, veje... Če so drevesa lažja od $0,75 \text{ m}^3$, strojnik lahko zagrabi drevo tudi na sredini in postavi v položaj, ko ima mesto za odrezanje vidno.

Privlek celih dreves do dosega HRW glave je smiselno le v primeru manjših koncentracij lesa (drugače raje zgradimo vlako, postavimo žičnico...) ali v primeru pospravila prizadetih površin tudi izven centra ujem. Traktorski privlek mora biti dobro koordiniran, kajti zmogljivost HRW je bistveno večja od traktorske, poleg tega pa se oba stroja običajno ne moreta nahajati na isti površini. Najboljše je izmenjevanje teh dveh strojev na dveh ločenih, a ne preveč odmaknjenih deloviščih.

Nujna je ustanovitev "kriznega štaba" oz. operativne skupine, vendar mora biti članov take skupine čimmanj in še ti morajo biti operativci, polno kompetentni in odgovorni. Kot najboljši se je izkazal krizni štab, sestavljen le iz dveh gozdarjev: enega s strani ZGS (tehnolog ali vodja KE) in enega s strani izvajalca (vodja proizvodnje).

Po prvih grobih ocenah obsega poškodovanih gozdov delavci ZGS pristopijo k označevanju in evidentiranju za posek v ujmi poškodovanega drevja. Delo pri označevanju drevja za posek je v predelih s koncentriranimi količinami vetroloma in snegoloma po eni strani nevarno, po drugi pa drago in nepotrebno, saj je možno količine za evidence določiti tudi na druge, bolj varne in učinkovite načine (evidence iz HRW, žičnic ter odpremi dokumenti; naknadne ZGS-jeve kontrolne metode).

Pri snegolomu, razpršenem po celotni površini mladih sestojev, je pomembno načrtovati in napraviti sečnospravilne poti ne da bi pri tem upoštevali posamezne vrzeli, nastale ob prejšnjih ali ob tej ujmi. Sečnospravilne poti je potrebno speljati optimalno glede na konfiguracijo terena.

Vsako delo v gozdu za sabo pušča določene posledice - tako pozitivne kot tudi negativne. Pri tem ni vedno in predvsem ne vsega kriv končni akter - izvajalec! Delo je namreč odrejeno in načrtovano s strani ZGS, ki z odločbo predpiše obseg in način dela in tega se mora deloodrejec dobro zavedati.

Nevarnosti ob poseku in spravilu lesa v ujmah na klasični način so neprimerno večje kot ob izvajanju redne sečnje in od sanacije s pomočjo sodobnih tehnologij. Klasična izdelava lesa

po številu težkih in smrtnih nezgod bistveno vodi pred strojno sečnjo. Pogojevanje ročnega dela na račun rizika morebitnih težkih in smrtnih delovnih nezgod v primerjavi s poškodbami sestoja ali gozdnih tal je nesprejemljiva in nemoralna za družine prizadetih, podjetje in državo samo, ki direktno nosijo odgovornost in finančne posledice takih nesreč.

Tehnologija dela v gozdu se stalno spreminja, v sosednjih deželah se nato zelo hitro uveljavlja in strokovno tudi sprotno tehta. Konkurenčnost se tako stalno ohranja in zagotavlja preko gospodarstva razvoj tudi stroki. Tudi pri nas bi morala stroka s hitro predhodno presojo uvajanja novih tehnologij postati gonilo razvoja v gozdarstvu in ne cokla! Raziskave finančno in strokovno močnejše ter številčnejše tuje raziskovalne sfere bi tako lahko v kratkem času aplicirali in smiselno vklopili v naš način gospodarjenja. Nesmiselno je ob vsakem pojavu nove, spremenjene ali dopolnjene tehnologije pričeti (že itak z zamikom!) s preizkušanjem in testiranjem in iskanjem vzrokov za prepoved uporabe. Sonaravno gospodarjenje z gozdovi je možno tudi z vklopom sodobne tehnologije.